

1571: The Royal Exchange, børsen i London, åpner. 1903: Trøndernes Fagforening blir stiftet av Karl Sørvik. 1904: Ålesund brenner ned. 10 000 hjemløse. 1950: Knesset vedtar at Jerusalem er hoved-

staden i Israel. 1978: Sverige blir det første landet i verden som forbyr aerosole sprayer som de tror skader ozonlaget. 1997: Madeleine Albright første kvinnelige amerikanske utenriksminister. (wikipedia)

Levestandard er et begrep knyttet til varekultur, priser og lønnskamp. Den mannlige

KUNSTEN Å MÅLE HVA

LEVEKÅR

christine.myrvang@bi.no

CHRISTINE MYRVANG

Det er i år 100 år siden den første levekostnadsindeksen ble utarbeidet i Norge. Indeksen, konstruert av Statistisk sentralbyrå (SSB), baserte seg på kartlegginger av forbruksmønstre og rapporteringer om prisforhold. Man ønsket å måle hva det kostet å leve, og å følge levestandardens utvikling, særlig i arbeiderklassen.

Byrået måtte først og fremst finne ut hva som var nødvendighetsvarer i et arbeiderklassehushold, og vekke disse mot hverandre. Regnskapsbøker ble distribuert til frivillige, godtgjørelsen var på 25 kroner og det ble lokket med premier for de penest førte bøkene.

Bare den bedrestilte delen av arbeiderbefolkningen fikk delta. Som sekretær Julie Backer ved SSB påpekte: «De dårligst stillede blandt dem lever ikke i så ordnede forhold, at de vil kunne føre et regelmessig og omhyggelig husholdningsregnskap.»

Mannlig standard

Det var den anstendige, gifte, mannlige arbeideren som utgjorde indeksens kjerne. Man brukte et system med konsumentenheter, for at analysen skulle bli mer presis.

En voksen manns næringsbehov ble satt som 1,0 enhet. Han utgjorde standarden andre ble vurdert etter. Husholdets voksne kvinne ble målt til 0,8 konsumentenheter, og barna ble gradert etter alder og kjønn.

Denne måleformen ble kalt «den amerikanske skala». Den var blitt anvendt under en omfattende husholdningsundersøkelse i USA i 1903.

Priskorrespondenter

Husholdningsundersøkelsene ble koplet til prisoppgaver. Korrespondenter i utvalgte industrier skulle på en fast dato innsamle opplysninger om priser på de aktuelle varene.

Det var en omfattende jobb. Som en av korrespondentene skrev til SSB: «Med dette segjer eg opp arbeidet med å notera priser i småsal for Rjukan. Dei siste åra har kona stelt mest med det, og no er ho lei det ho og.»

Lønn å leve av

Poenget med levekostnadsindeksen var å vise hvordan prisene på nødvendighetsvarer beveget seg. Under verdenskrigen var arbeiderne særlig opptatt av at det stadig ble dyrere å leve. Etter den økonomiske nedgangen i 1920 dreide det seg om et forsvaret mot lønnsnedslag.

1920-åra var ei tid med revolusjonære strømninger og knallharde arbeidskamper. Indeksen var ment å være et felles og urokkelig ståsted man kunne forhandle ut fra.

I 1925 opprettet LO et eget statistisk kontor. For å spare lønnsutgifter ble det ansatt en dame til å utføre arbeidet, den 29 år gamle Johanne Reutz med erfaring fra SSBs folketellingskontor. Kontoret skulle spre statistiske opplysninger og bistå i lønnsforhandlinger. LO-forbundene kjempet for ei lønn å leve et anstendig liv av, eller at levestandarden i alle fall ikke skulle synke.

Den internasjonale arbeidsorganisasjonen, ILO, arbeidet for en sammenliknende statistikk over landegrensene. I april 1929

henvendte bilprodusenten Ford Motor Company seg til ILO og ba om hjelp til å kartlegge levekostnadene i en rekke europeiske byer hvor selskapet enten hadde eller skulle etablere fabrikker. Ford ønsket å finne ut lønnsnivået en europeisk arbeider måtte ha dersom levestandarden skulle være omtrent tilsvarende en arbeider i Detroit.

Global handlekurv

Henry Ford førte en relativt raus lønnspolitikk, for å sikre stabil arbeidskraft ved sine fabrikker. Ideen var også at en godt betalt arbeider brukte mer penger, blant annet til

bilkjøp.

Ford-ILO-undersøkelsen satte arbeideren i Detroit som idealstørrelse, og en standard «handlekurv» av varer skulle uttrykke denne arbeiderens materielle basis. Så skulle man finne ut hvor mye samme handlekurv ville koste på ulike steder i Europa. For å øke presisjonsnivået ble utvalgte varer sendt fra USA til de europeiske byene, til sammenlikning.

Undersøkelsen synliggjorde at levestandardmålinger var fundert i den konkrete, materielle forbrukskulturen, hvor den amerikanske standarden ble opphøyd til ideal. Men undersøkelsen var problema-

HOVEDBUDSKAPET: Da LOs Meddelelsesblad i 1932 presenterte resultatene fra Ford-ILO-undersøkelsen, var hovedbudskapet at «lave lønninger ikke betyr lave leveomkostninger, men derimot lav levestandard» FOTO: NTB SCANPIX

FAKTA

KILDER

► Einar Lie og Hege Roll-Hansen: *Faktisk talt: Statistikkens historie i Norge*. Oslo 2001.

► Victoria de Grazia: *Irresistible Empire: America's Advance Through 20th-Century Europe*. Cambridge 2005.

► Christine Myrvang: *Forbruksagentene: Slik vekket de kjøpelysten*. Oslo 2009.